

MONUMENTENROUTE ZANDVOORT

OPEN MONUMENTENDAGEN ZANDVOORT

Een uitgave van het
Zandvoorts Museum
en
Behoud Zandvoorts Cultureel Erfgoed
in het kader van de
Open Monumentendagen Zandvoort
11 en 12 september 2021

www.zandvoortsmuseum.nl

Welkom in Zandvoort

Zandvoort, wie kent het niet? Gelegen aan de zee, verscholen tussen de duinen en prachtige natuurgebieden is er voor ieder wat te vinden. De zonzonbidder, de autoracefan, de natuurliefhebber, de feestganger, de rustzoeker, de wandelaar en uiteraard de cultuurliefhebber.

Een dorp waar wordt gewoond, gewerkt, ontspanning wordt gezocht en gevonden. Met een interessant en levend verleden. Welkom in ons dorp!

We hebben u heel wat te vertellen en zullen u meenemen naar een aantal bijzondere plekken.

Natuurlijk hebben we ook achtergrondverhalen bij een aantal monumenten. Deze verhalen kunt u zowel in gedrukte vorm als digitaal lezen.

We wensen u veel plezier tijdens uw verblijf in ons karakteristieke dorp.

Voordat we aan onze cultuurhistorische wandeling gaan beginnen, willen we u graag wat leuke wetenswaardigheden meegeven.

Zandvoort aan Zee

De naam 'Zandvoort' is zeer waarschijnlijk ontstaan uit een samenvoeging van de woorden 'Sande' en 'Voerde'. Dat betekent zoveel als; een doorwaadbare plek door het water en duin.

De oorspronkelijke bewoners van het oude Zandvoort hielden zich voornamelijk bezig met visserij, de aardappelteelt en de schelpenvangst.

Eind 19e eeuw bestond er een directe treinverbinding tussen het Zwitserse Bazel en Zandvoort.

Deze trein bracht in de jaren 1884 en 1885 de wereldberoemde keizerin Sisi naar ons dorp.

De schilders Jozef Israëls (1824- 1911) en Max Liebermann (1847- 1935) hebben prachtige Zandvoortse taferelen geschilderd.

Tijdens deze wandeltocht zijn er zes Rijksmonumenten beschreven (Protestantse kerk, treinstation, Raadhuis, Gasthuishofje, Pastorie van de Protestantse kerk, verandahuizen Poststraat). Naast de routetekst vindt u in het *curatieve* gedeelte extra informatie over een aantal plekken die u zult tegenkomen tijdens uw wandeltocht.

We starten de wandeling in het Zandvoorts Museum

In dit museum wordt de geschiedenis van Zandvoort verteld. In de verschillende stijlkamers van het museum is de nostalgie van het oude Zandvoort terug te vinden. Er vinden regelmatig wisseltentoonstellingen plaats en ook kinderen zijn natuurlijk welkom, speciaal voor de kleintjes is er het Kees-de-Muishuis.

Op de plek van het huidige museum stond vroeger het gemeentelijke verzorgingshuis. Een stukje verderop stond, aan het Gasthuisplein, het al in 1583 opgerichte oude Mannen- en Vrouwengasthuis.

In 1929 werd het bijzondere Gasthuis gesloopt. De oudere bewoners verhuisden naar het 'gemeentelijke verzorgingshuis' op de hoek van de Swaluëstraat/Gasthuisplein waar nu het Zandvoorts Museum in is gevestigd. De eerste steen van het woonhuis is in 1897 door Clara van Velzen gelegd en is nog steeds in de muur naast de voordeur aanwezig.

De bronzen beelden aan de voorkant van het museum zijn Arendje van der Mije die net zoals haar man Floris Molenaar is gemaakt door kunstenaar Bep Sturm van den Bergh. Ze zijn een ode aan de vroegere inwoners; Arendje was visloper en Floris (de Bokkum) was visser van beroep. Hij werd op latere leeftijd, toen hij het vissen opgaf, omroeper en visafslager. Hij staat afgebeeld als omroeper met de klink in zijn hand. Het andere bronzen beeld is een afbeelding van de voormalige dorpsomroeper Klaas Koper en is gemaakt door Mara Dominioni. Neem ook een kijkje in de tuin aan de zijkant van het museum daar zijn nog meer eerste stenen van diverse Zandvoortse gebouwen.

Geheel boven:

Van 1977 tot 1992 werd het Zandvoorts Museum nog Cultureel Centrum genoemd.

Boven:

De bronzen beelden voor het Zandvoorts Museum
v.l.n.r.: Arendje van der Mije, Klaas Koper en Floris Molenaar

Onder:

De schuur in het Achterom (links op de foto)
en Smederij Dorsman (recht vooruit)

Dan vervolgen we de route

1 U loopt vanaf het Zandvoorts Museum links de Swaluëstraat in. Sla direct de eerste straat linksaf naar het Achterom. Deze naam verwijst naar de kortere looproute naar de Gasthuisstraat. U bevindt zich nu in de Noordbuurt.

Aan de linkerkant staat een houten schuur waar vroeger de wagens en paarden van een voermanderij in stonden. Op de zolder werd het hooi opgeslagen. Het dak wordt ook wel schilddak genoemd omdat het vier schuine vlakken heeft. Voor de schuurmuren is aangespoeld (jut)hout gebruikt. De geschiedenis van de schuur gaat terug tot 1875.

2 Loop nu door tot aan het witte huis (de smederij van Dorsman)

Het oudste deel van de smederij dateert uit 1780. Het woonhuis is er iets later tegenaan gebouwd. Hierin bevonden zich de bedstee, een keuken en een 'koppieskast' (servieskast). Op het plaatsje is nog te zien waar de molensteen heeft gelegen. Daarop maakte de smid ijzeren banden om de karrenwielen.

De smederij is tot in de jaren zestig in gebruik geweest. Architect C. Wagenaar heeft het pand in 1992 gerestaureerd, net als veel andere huizen in deze buurt (de Noordbuurt).

Rechts:
Gerestaureerde huisjes in
de Kruisstraat

Onder:
De Pakveldstraat ca. 1900

3 Loop links langs de smederij de steeg (in het Zandvoorts 'sloppie/slopje') door en ga vervolgens rechtsaf de Gasthuisstraat in.

Deze straatnaam verwijst naar het Oude Mannen- en Vrouwengasthuis (1583-1929) dat in de naaste omgeving heeft gestaan.

4 Loop naar het eind van de Gasthuisstraat en sla linksaf naar de Rozenobelstraat waar de twee huisjes nr. 10 en 10a staan. U staat nu bij de kruising met de Kruisstraat. Hier gaat u rechts de Kruisstraat in en loopt tot aan het eind van de straat en sla rechtsaf de Pakveldstraat in.

Aan de rechterkant staan mooie gerestaureerde Zandvoortse huisjes en schuin er tegenover staat op nummer 19 Versteeges IJzerhandel (1893), één van de oudste familiebedrijven van Zandvoort en bekend met de bijnaam 'De Lip'.

De ladekast met schroefjes en handige dingetjes dateert net als de gevel uit die tijd.

Het Zandvoorts huisje op nummer 30 is mooi gerestaureerd.

5 Vanaf 'De Lip' loopt u terug. Tussen de huizen nr. 13 en nr. 15 is het Voermanderijpad, ga die in.

Na het Voermanderijpad gaat u rechts de Prinsenhofstraat in en ga dan de eerste straat links de Spoorbuurtstraat in.

Rechts:
De kippentrap op een prent van
Cornelis van Meurs

Onder:
In 1928 schoot een
stoomlocomotief
door het stootblok en kwam
tegen de gevel tot stilstand

Ga vervolgens rechtdoor via de (Kippen)trap omhoog.

De vroegere houten trap is nu van steen en werd toen en ook nu in de volksmond de Kippentrap genoemd. De benaming is mogelijk te herleiden vanwege het vele kleinvee (varkens en kippen) wat vroeger in deze buurt (ook wel spek-bloedbuurt genoemd) rondscharrelde en geslacht werd. Zandvoortse kunstenaars hebben de muren voorzien van schilderingen en op de treden van de trap staat een gedicht van Marco Termes, een Zandvoortse schrijver en dichter, geschreven.

Bovenaan de Kippentrap kunt u goed het niveauverschil van Zandvoort zien.

6 Steek de weg (Zeestraat) over naar Hotel Keur en ga via de Eltzbacherstraat naar het station. Ga het stationsgebouw in via de hoofdingang aan het Stationsplein.

Het station is een Rijksmonument en heeft veel details om te bewonderen en het is zeker de moeite waard om een tussenstop in te lassen.

Het huidige station werd geopend in 1909. Vanaf 01-06-1921 kreeg het de naam Zandvoort Bad en in 1955 werd het Zandvoort aan zee en vanaf (mei) 2000 weer Zandvoort. Meer informatie over het station vindt u op p. 12 en verder.

7 Vanuit het station gaat u naar links weer terug naar de Eltzbacherstraat en loopt u terug naar de Zeestraat.

Het Station

Station nummer 1

Toen op 3 juni 1881 het eerste (tijdelijke) kopstation haar deuren opende, had het direct twee primeurs: het lag aan de allereerste lokaalspoorlijn van Nederland, Haarlem-Zandvoort, en het was de eerste spoorlijn die dwars door een duinlandschap liep. Het stationsgebouw was een houten gebouw wat op een landbouwtentoonstelling te Arnhem heeft gestaan, daarna werd het gebruikt bij de Leidse studentenfeesten. In 1881 werd het een spoorstation, tussen het Kurhaus en het station werd een Passage gebouwd, die in 1925 door een brand werd verwoest. Het karakter van Zandvoort veranderde mede dankzij de spoorlijn van een vissersdorp in een badplaats met veel toeristen.

Station nummer 2

Omdat het station een eind van het centrum van Zandvoort vandaan lag, werd later nog een halte geopend: Zandvoort Dorp (nr.2). In 1909 werd het station vervangen door een nieuw gebouw (nr.3), dat iets verder van het strand en tegelijk dichterbij het dorp kwam te liggen. Hierdoor werd de extra halte Zandvoort Dorp overbodig en werd gesloten.

Extra tijdelijk Station

In 1907 werd begonnen met de werkzaamheden om het nieuwe/huidige station in 1909 te kunnen openen. Als voorbereiding

hiervoor werden het oude station en de halte Zandvoort in mei juni 1907 gesloten en werd een tijdelijk station op het nieuwgebouwde perron geopend. Dit tijdelijke station schijnt daarna als houtloods in Beverwijk in gebruik te zijn genomen.

Stationsgebouw nummer 3

In 1908 werd begonnen met de bouw van het nieuwe gebouw. Het stationsgebouw bestaat in feite uit vier verschillende segmenten. Elk segment is symmetrisch van vorm, maar het stationsgebouw is in haar geheel asymmetrisch. Op 1 april 1909 werd het nieuwe stationsgebouw met veel ceremonie officieel geopend. Het huidige station is het derde station van Zandvoort. Niet duidelijk is wie de architect was van het station waarschijnlijk is het door architect D.A.N. Margadant ontworpen. Het heeft namelijk erg veel stijlovereenkomsten met het station van Amersfoort uit 1901.

Het huidige station droeg vanaf 1 juni 1921 de naam Zandvoort Bad. Op 22 mei 1955 werd de naam Zandvoort aan Zee.

De ligging van het stationsgebouw

Het lage gedeelte links was vroeger de goederenloods en bagageafdeling. Daarnaast het opvallend hoge gedeelte met daarin de uitgang en op de bovenverdieping, de stations woningen. Vervolgens komt de ingang naar de stationshal, en tot slot de (voormalige) wachtkamers en de (nog aanwezige) toiletten.

Van boven naar onder:

Het eerste station in 1881

Het tweede station

Het derde (en huidige) station van 1909

Het Station

Van boven naar onder:

De watertoren ca. 1930

De overkapping

Glas-in-loodramen

Het 70 meter lange en 14 meter brede hoofdgebouw is aan de buitenkant op een paar details na nog onveranderd. De spoorbaan en het perron liggen lager dan de stationshal en stationsplein.

Het gebouw is namelijk tegen een duin gebouwd waardoor de straatkant een verdieping lager is dan de perronzijde. Aan de voorgevel van het station is een tegeltableau voorstellende links het wapen van Zandvoort, in het midden een stoomlocomotief en rechts het wapen van Zuid-Holland.

Watertoren

Op de rechterhoek van het gebouw staat een vrij kleine, gedrongen toren. Dit was oorspronkelijk een watertoren. Watertorens werden, vooral aan het begin van de twintigste eeuw, veel gebouwd. Ook op grotere stationemplacements waren ze aan te treffen, maar het is uniek dat een station toren als watertoren fungeert. Overigens heeft het als watertoren allang geen functie meer, maar het betonnen waterreservoir is nog steeds aanwezig.

Overkapping

Oorspronkelijk telde het station twee overkappingen. Een hoge, die over de volle breedte van het stationsgebouw het achterliggende dwarsperron overdekt en een lagere perronkap. De nok van de lagere kap sloot aan op de andere kap waardoor

het in feite één T-vormig geheel was. Was, want de perronkap werd in augustus 1996 helaas gesloopt. De nog overgebleven hoge kap werd volledig gerestaureerd.

Interieur

In de 100 jaren is er best veel veranderd aan het monumentale gebouw. In het kader van bezuinigingen zijn de loketten voor de plaatskaartenverkoop, het bagage- en dienstlokaal gesloten net zoals de drie fraaie wachtkamers waarvan één door een kunstenaar als atelier gebruikt wordt. Gelukkig zijn de mooie details van de negen gebrandschilderde ramen aan de voorzijde boven de ingang met het wapen van Zandvoort en met de wapens van provincies nog intact. Ook het raam boven het trapgedeelte met het wapen van Amsterdam geflankeerd met zeepaardjes en de vier gebeeldhouwde koppen door C. Veldheer zijn bewaard gebleven.

De koppen stellen een visloper en badgasten (man en vrouw)

voor en dragen de met vissersschepen beschilderde houten kap.

Glas-in-loodramen

Wie altijd gehaast door het station naar de trein loopt zal het nooit zijn opgevallen wat voor een mooie ramen in het gebouw aanwezig zijn. Bij de trap naar het perron is een lang glas-in-

Het Station

Links:
Het wapen van Zandvoort
Daaronder:
De stationshal ca. 1909 (links)
en de loketten in de jaren '70 (rechts)

Geheel onder:
De stationsklok

loodraam met in het midden het wapen van Amsterdam en aan elke weerszijde twee afbeeldingen met zeepaardjes. De binnenzijde van het gebouw is door de jaren heen ook gewijzigd maar de grandeur van toen is nog terug te zien. Zo zijn in de voorgevel negen glas-in-loodramen aangebracht waarvan er acht met afbeeldingen van de wapens van de provincies en de middelste met het wapen van Zandvoort. De maker van deze schitterende ramen is niet meer te traceren.

De stationsklok *Beidt uw tijd*

In de stationshal zijn nog meer historische kenmerken van Zandvoort te vinden. Kijk maar eens goed rond! Bovenaan het fraaie aardewerk plateau staat de tekst: 'beidt uw tijd'. Het geeft de bestemming aan van het kunstwerk. Onderaan is de fabrieksnaam vermeld waar het plateau werd gemaakt. Helaas is de klok niet origineel meer.

Willem Brouwer

De terracotta plaquette is vervaardigd bij de Fabriek van Brouwer's Aardewerk destijds gevestigd in het buitenhuis Vredelust te Leiderdorp. De fabriek is opgericht door Coenraad Willem Brouwer (1877- 1933) en is na zijn dood tot 1956 voortgezet door zijn zoons. Willem Brouwer is een van de belangrijkste Nederlandse keramisten en heeft een grote bijdrage geleverd aan de Toegepaste Kunst aan het begin van de 20e eeuw. Behalve gebruiks-aardewerk maakte Brouwer rond 1906 ook tuin- en bouwaardewerk waarvan de plaquette in de bijna 100-jarige stationshal (01-04-1909) een voorbeeld van is. De spreuk op de plaquette 'Beidt uw Tijd' is van de letterkundige Albert Verwey. Deze spreuk is ook te vinden op de klok in de toren van de Beurs van Berlage te Amsterdam. De betekenis van de spreuk op de klok is: 'Blijf waakzaam, doe niets overhaast maar grijp je kans, wanneer die daar is.'

Sla vervolgens linksaf. Blijf aan de linkerkant van hotel Keur lopen.

In de Zeestraat zijn nog veel authentieke huizen aanwezig en deze straat was vroeger een winkelstraat. Aan de overkant, schuin tegenover hotel Keur, zijn vier identieke huizen met Koninklijke namen in de gevel.

8 Steek de Zeestraat over ter hoogte van het voormalige café Oomstee op nummer 62.

Het voormalige café Oomstee, was vroeger een woonhuis met een mooie veranda en in de toekomst wordt café Oomstee een appartementenhotel.

9 Ga bij het Chinees restaurant op de hoek, rechtsaf de Haltestraat in en blijf aan de rechterkant lopen tot aan het Grieks restaurant Filoxenia. Ga een klein stukje terug de Achterweg in. Na enkele meters lopen, ziet u bij een klein wit pandje op nr. 1, aan uw linkerhand, een gedenksteen aan de muur van de verzetsstrijder Wim Gertenbach.

Hier bevond zich vroeger de drukkerij van Gertenbach. De gedenksteen in de muur is geschonken door stichting BZCE. Wim Gertenbach gaf als drukker de Zandvoortse Courant uit, en hij drukte vanaf eind 1941 de uitgave van het illegale Parool. Op de plek waar u nu staat werd hij op 31 januari 1942 samen met twee medewerkers gearresteerd. Op 5 februari

1943 is Gertenbach samen met zeventien andere mensen van Het Parool op de Leuserheide gefusilleerd.

Gertenbach is herbegraven op de Algemene Begraafplaats Noorduin in Zandvoort, bij zijn gezin. Zijn vrouw en drie kinderen, die naar Haarlem geëvacueerd waren, zijn omgekomen op 16 april 1943 bij het bombardement op de Amsterdamse buurt in Haarlem. De afscheidsbrief die hij een paar uur voor zijn dood schreef aan zijn familie is erg indrukwekkend en kunt u digitaal opvragen via het Noord-Hollands archief. Wim Gertenbach kreeg postuum het Verzetskruis toegekend. Hij was één van de weinige Nederlanders die die eer te beurt viel.

10 Loop weer terug langs Filoxenia en bekijk de muurschildering op de zijmuur van Haltestraat nr. 45.

Het winkelpand Haltestraat 45 (1897) was voorheen een brandstoffenhandel en een manufacturenzaak pas veel later een Kindermodewinkel. Op de buitenmuur van het pand staat een tekst en als u goed kijkt staat er, "Duivenboden Handel in alle brandstoffen". De andere tekst is helaas door de jaren niet meer te ontcijferen. Links van de winkeldeur is de eerste steen.

11 Steek vervolgens over naar de winkel 'De Kaashoek', daar zit in de muur een gedenksteentje met de afdruk van het handje van de huidige eigenares Fleur.

*Geheel boven:
Identieke huizen
in de Zeestraat en
Café Oomstee*

*Boven:
Gedenksteen in de
gevel van drukkerij
Gertenbach*

*Onderste foto:
De Haltestraat omstreeks 1900*

'Onderling Hulpbetoon' Kanaalweg nr. 17

12 Blijf aan deze kant van de Haltestraat lopen en ga vervolgens linksaf bij café Fier de Koningstraat in. Halverwege de Koningstraat staan de huizen van Onderling Hulpbetoon met op nummer 14 de eerste steen in de muur. In de gevel staat de naam van Onderling Hulpbetoon.

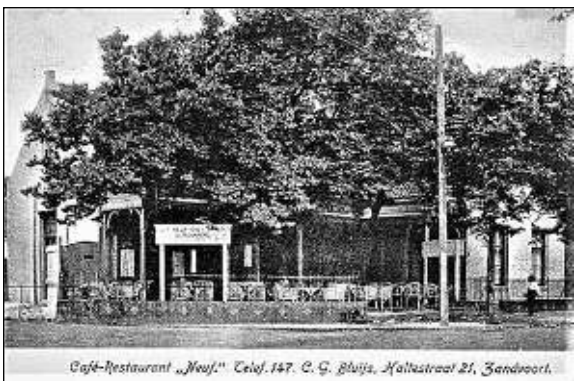
De Zandvoortse Werklieden Vereniging Onderling Hulpbetoon, opgericht op 1 oktober 1892, had als doel de Zandvoortse gemeenschap financieel bij te staan in moeilijke tijden (bij ziekte, dood of ongeval) en dat was zeker in die tijd een noodzakelijk kwaad. Later werden de activiteiten uitgebreid met thuiszorg, ziekenhuisverpleging, maar ook met sociale woningbouw.

13 Loop bij Koningstraat nr. 24 het 'slopje' door en sla rechtsaf de Kanaalweg in.

In de Kanaalweg zijn ook huizen gebouwd door Onderling Hulpbetoon op huis nr. 17 is ook een eerste steen en een gevel met de tekst 'Onderling Hulpbetoon'.

Aan de rechterkant van de Kanaalweg staat een huisje op nr.3. Vroeger was daar het Rode Kruis in gevestigd. Helaas is het kruis in de muur, net als het huis, wit beschilderd. Hierdoor valt het kruis minder op.

14 Ga aan het einde van de Kanaalweg naar links. U bent weer terug in de Haltestraat, die u links blijft volgen.

Aan de overkant van de Haltestraat staat voormalig café Neuf. Het was de allereerste katholieke kerk (1692), eigenlijk meer een huiskapel. Aan de achterzijde werden samenkomsten en missen gehouden, de dorpel is daar aardig versleten. Door bliksem brandde in 1798 het schuilkerkje af maar het pand werd weer op dezelfde plaats herbouwd.

15 Blijf nog steeds links lopen. U loopt langs een pand met een trapgevel waar nu makelaar Cense in gevestigd is.

Het pand was vanaf 1876 een magazijn van het Witte Kruis. Het Witte Kruis is de oudste vereniging van Zandvoort, zij werd opgericht op 3 mei 1876 onder de naam "Afdeling Zandvoort van de Noord-Hollandse vereniging van epidemische ziekten en tot hulpverlening tijdens epidemieën". Het pand werd in Neorenaissancestijl uitgevoerd, wat nog steeds is te zien aan de topgevel. Aan de zijkant zit nog de eerste steen.

16 Loop vervolgens door tot bijna aan het eind van de Haltestraat en bewonder de gevel van het pandje Haltestraat nr. 3, aan de overkant, van slager De Halte.

17 Steek de straat over en ga bij de buitenkastjes van het Raadhuis, via de fraaie houten deur, het Raadhuis (1911) in. Deze houten deur met symbolisch houtsnijwerk was vroeger de ingang van het politiebureau.

Boven:
Voormalig Café Neuf

Links:
Magazijn het Witte Kruis

Onder:
Eerste steen Witte Kruis

Rechts:
Bordje badhuis in WO II
Onder:
Eindhalte tramlijn
Daaronder links:
Raadhuisplein
ca. 1965
Daarnaast:
Beeld 'Het Gezin'
Geheel onder:
Tramplein 1930

Vanaf p. 24 vindt u meer informatie over het Raadhuis. Na het bezoek aan het raadhuis kunt u het exterieur van het raadhuis bewonderen.

18 Verlaat het Raadhuis en loop naar rechts en loop langs de fontein, naar het Raadhuisplein.

Het Raadhuis

De fontein is een geschenk (1948) van de burgers aan burgemeester Van Alphen. Het ontwerp is gemaakt door Ir. Friedhoff en de heer J. Zietsma, architect. Het werk is uitgevoerd in Belgische natuursteen. De toepasselijke spreuk boven de drie haringen van de fontein is: "Trekt u niet aen wat yeder secht maer doet dat billijk is en recht" (naar een ontwerp van de beeldhouwster Mevr.F.Limpers te Amsterdam). De drie spuitende haringen symboliseren het wapen van Zandvoort.

Het carillon is een afscheidsgeschenk aan burgemeester Nawijn. Naast de trap naar het bordes bevindt zich een herinneringsplaquette. Om het half uur speelt het carillon een liedje. Het muziekpaviljoen in de rotonde is een geschenk bij het afscheid van burgemeester van der Heijden.

Op het torentje van het dak staat de windvaan, die bestaat uit bladgoud. De herkomst en de bedoeling van het schip zijn niet meer exact te traceren. Hoogstwaarschijnlijk heeft de windvaan een relatie met het verleden van Zandvoort als vissersdorp. Wel is de maker van het bootje bekend; zijn naam is de Zandvoorter Pieter van der Geer (1861-1928).

In de zijmuur van het raadhuis (Kleine Krocht) is de eerste steen ingemetseld.

Raadhuisplein

Het Raadhuisplein werd pas in 1880 een plein, voorheen was er een groot weiland (een krocht) met een boerderij van Saase, later werd hier het postkantoor en het badhuis gebouwd en kreeg het de naam Grote Krocht. Toen de tram zijn eindhalte had aan het plein, gelegen tussen de huidige apotheek en de Albert Heijn, werd de naam aangepast in Tramplein. Na het verdwijnen van de tram kreeg het plein in 1950 de naam Raadhuisplein.

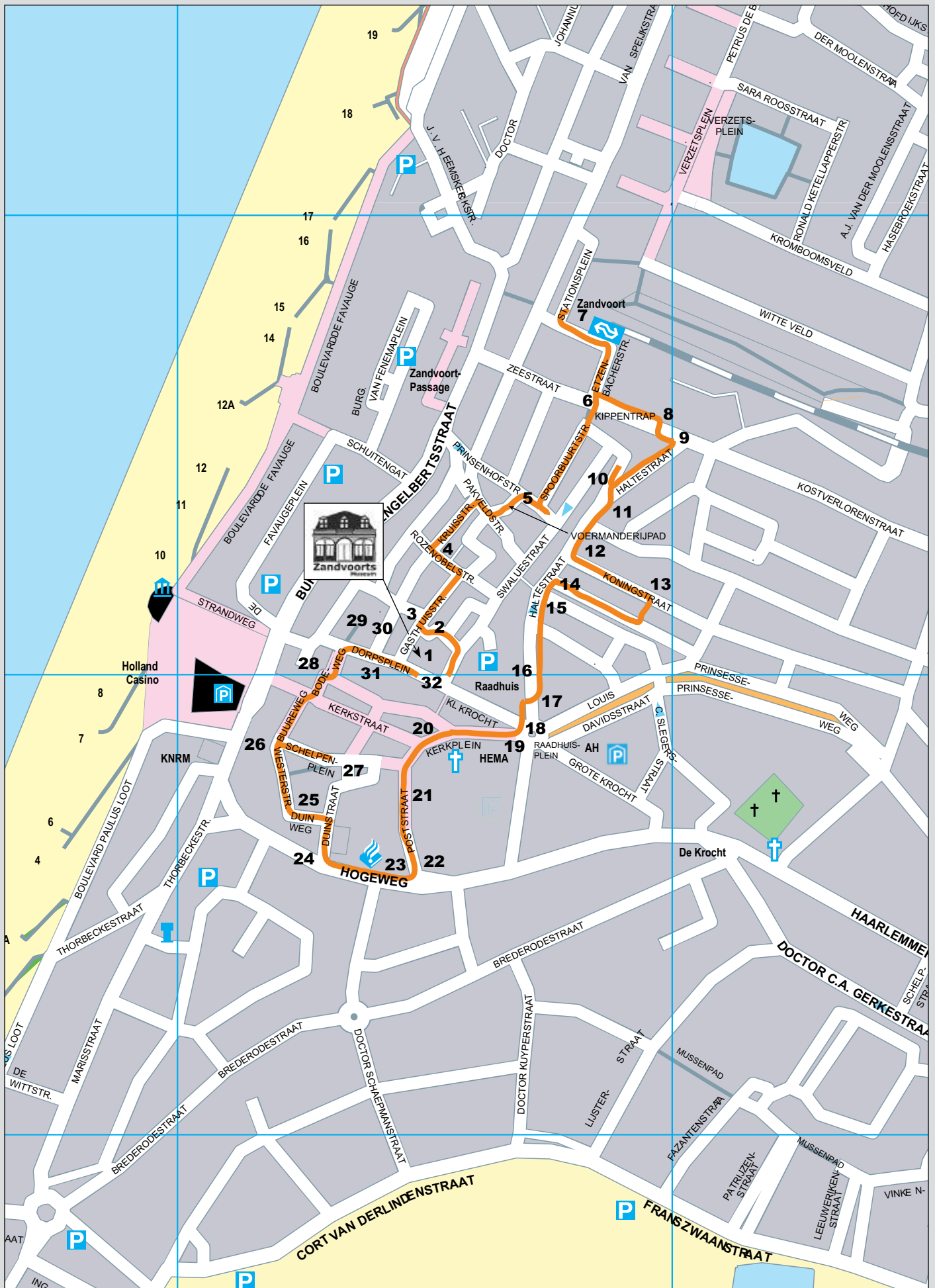
De Tramlijn Amsterdam - Haarlem - Zandvoort was een elektrische tramlijn vanuit de binnenstad van Amsterdam, via Haarlem naar Zandvoort. De lijn behoorde tot de opheffing in 1957 tot de belangrijkste en drukste interlokale tramlijnen van Nederland en was belangrijk voor de ontwikkeling van Zandvoort als toeristenbestemming.

Rondom het Raadhuisplein

Bij de supermarkt AH staat het bronzen beeld 'Het Gezin' gemaakt door de beeldhouwer Hans Bayens. Het beeld heeft al op diverse plekken op het plein gestaan. In het trottoir ligt een millennium gedenktegel daar is de "schat van Zandvoort" begraven. Honderden bewoners hebben een persoonlijk verhaal in de kist gestopt die pas aan het begin van de 22ste eeuw geopend mag worden.

Op de hoek van de Oranjestraat staat een groot pand uit 1902. Het gebouw was voorheen het woonhuis en apotheek van dr. Gerke. Later werd het een badhuis waar de bevolking tegen betaling kon douchen.

De route

Het Raadhuis

Boven:

Het raadhuis in de jaren '50

Rechts:

Detail van de trap met spreuk:
"Trek u niet aan wat yeder segt
maer doet dat billijk is en recht
AD MCMXII"

Onder:

Voorgevel met trap ca. 1911

Het oude raadhuis in de Kerkstraat

Het raadhuis van Zandvoort heeft zich niet altijd op de huidige locatie bevonden. Voor het uitvoeren van de gemeentelijke werkzaamheden, huurde de gemeente Zandvoort ruimte in hotel Driehuizen, aan de kop van de Kerkstraat, één van Zandvoorts oudste straten.

Toen het daar te druk werd, bouwde men in 1873 een nieuw raadhuis op de plaats wat nu Kerkstraat 19 is. In het begin van de 20e eeuw groeide Zandvoort in snel tempo uit van vissersdorp tot badplaats en het raadhuis werd al spoedig te klein om de verschillende takken van dienst te kunnen huisvesten. In eerste instantie werd overwogen om het raadhuis te verbouwen en uit te breiden, maar men kwam al snel tot de conclusie dat dit slechts voor korte tijd zou zijn en dan zou het nageslacht voor nog grotere uitgaven komen te staan.

Eerste steen

In december 1911 was de 1ste steenlegging en op 3 september 1912 werd het raadhuis officieel geopend door burgemeester Beeckman. Tegen betaling van f 0,25 kon men op 6 september 1912 het raadhuis bezichtigen, de opbrengst ging naar het Burgerlijk Armbestuur.

Op 8 september was het raadhuis kosteloos te bezichtigen. De officiële in gebruik namen (25 september) was tijdens

de toen gehouden raadsvergadering. Na de toespraken van burgemeester Beeckman en wethouder F. Zwaan werd als eerste gewichtige besluit het voorstel van B & W aangenomen om voor f 45.200 een watertoren te laten bouwen (de oude was in WO II opgeblazen).

Architectonisch ontwerp met zeemotieven

Gemeentearchitect Joh. Jansen, die meer in Zandvoort ontworpen heeft, voor onder andere de sociale woningbouw van de jaren '20, kreeg in 1909 de opdracht een ontwerp te maken voor het nieuwe Raadhuis met daarin tevens een politiebureau en voor een conciërgewoning aan de westzijde. Aannemer Kauk en Bierboom te Haarlem voerde de bouw uit en het beeldhouwwerk, gebaseerd op zeemotieven is gemaakt door de bekende 'Haarlemse beeldhouwer G. Veldhuis.

Voorkant van het raadhuis

Het vliedervormige gebouw kent twee verdiepingen met een zolder en heeft een schilddak met aankapping en leistenen in Maasdekking. De voor- en zijgevels van het gebouw zijn representatief van opzet terwijl de achtergevel sober is opgetrokken. Bij de voorzijde ligt de nadruk op de in Lodewijk XV-stijl gedecoreerde, in zandsteen uitgevoerde middenpartij met bordes dat bereikbaar is via twee trappen.

Als bewaarders liggen twee bewerkte stenen leeuwen aan de

Het Raadhuis

beide zijden van de trap en houden het wapen van Nederland vast. Aan de buitenzijde, tegen het bordes, geflankeerd door het Zandvoorts wapen is de spreuk "Trekt u niet aen wat yeder secht maer doet dat billijk is en recht A.D MCMXII (1912)".

Het bordes geeft toegang tot de hoofdingang op de eerste etage. De zware deur met beeldhouwde naald, is voorzien van koperen kloppers en wordt overwelfd door een gebogen deurkalf, beeldhouwd met zee-attributen daarboven een antiek bovenlicht met aan beide zijde een lantaarn. Het bovengedeelte draagt het wapen van Zandvoort in lazuur en goud, geflankeerd door twee grote vissen, een neptunusdrietand verheft zich in het midden achter de groepering.

Politiebureau

Vanaf de ingebruikname tot 1949 was in het raadhuis tevens het politiebureau gevestigd. De mooie houten deur bevond zich aan de zijgevel van de Haltestraat (nu personeelsingang). Vroeger stond 'politie' in zandstenen letters boven de ingang. Dit is natuurlijk niet meer het geval, maar de uitvoerige symboliek op de beeldhouwde deurnaald spreekt voor zich.

Aan de voorzijde van het raadhuis, onder het bordes, bevond zich een deur die leidde naar twee cellen. De een links, de ander rechts van de deur. Het politiebureau is in 1949 verhuisd naar een voormalig schoolgebouw aan de Hogeweg 37.

Boven:
De raadszaal anno 1911

Daaronder:
De eerste steen

Onder:
De koepel boven het trappenhuis

Rechts:
De deur naar het voormalig politiebureau in de Haltestraat

Uiterst rechts:
Glas-in-lood in de raadszaal

19 Steek het Raadhuisplein over, richting de Hema, en vervolg uw weg rechts richting het Kerkplein. Links vindt u de Protestantse Kerk. Als u langs de Hema loopt richting het Kerkplein kijk dan even naar rechts. De mooie authentieke veranda's op de eerste verdieping van het hotel-restaurant XL zijn nog intact, het gebouw is van anno 1890.

Kerkplein

Zolang Zandvoort bestaat, bestaan ook de Kerkstraat en het Kerkplein. De door de natuur gevormde doortocht door de duinen ging langs de toenmalige Katholieke kerk (nu de Protestantse kerk) via een mulle zandweg (nu de Kerkstraat) en een langzaam glooiende duin naar zee. Aan het bijna onbegaanbare pad waren aan beide zijden hoge, zware bomen met daarachter de vissershuisjes. Om de kerk heen ontstond de dorpskern met later als centraal punt op het Kerkplein de dorpspomp. Op het Kerkplein staat of beter gezegd ligt een gezellige dame 'Madame Migraine'. Het bronzen beeld van René Rikkelman is in 1998 in opdracht van de eigenaar bar/café Scandals geplaatst.

Johannes Martinus Heck (1857) was de grondlegger van slagerij Heck op het Kerkplein (het pand op de hoek met de Kosterstraat) in 1882. De voorouders van deze J.M. Heck hadden verschillende slagerijen in Haarlem en Amsterdam ver voor hij in Zandvoort begon. Hij kwam op 14 oktober 1882 samen met zijn vrouw uit Haarlem om in Zandvoort een slagerij te beginnen.

Hierboven: de veranda's aan de Poststraat

Daarboven: het Kerkplein

Boven:
De hand van Edo van Tetterode op de gevel van Fritures d'Anvers

Rechts:
Fritures d'Anvers

Rechts:
Protestante kerk
ca. 1900

Slachterij-Fritures d'Anvers

Gerrit Hendrik Heck (1894-1975) zette de traditie als slager voort en plaatste op 2-jarige leeftijd de eerste steen in de muur van de slachterij en deze eerste steen is nog steeds in de muur van voormalige slachterij nu Fritures d' Anvers aanwezig.

De bovenverdieping van de Fritures d' Anvers is in 1986 afgebrand daarvoor in de plaats is er een nieuwe verdieping gekomen. Als u omhoogkijkt, ziet u op de gevel een beeldhouwwerkje gemaakt door beeldhouwer Edo van Tetterode. Het werkje stelt een zwevende reuzenhand voor die gebaseerd is op de (H)Antwerpse legende waar de fam. Pieters oorspronkelijk vandaan kwam. De gevelsteen is tijdens het 40-jarig bestaan (1987) van de zaak geplaatst.

Stukje geschiedenis over de Protestantse kerk

In de eerste eeuwen van het bestaan van Zandvoort (toen het bij de parochies van Haarlem en later Overveen behoorde) bestond deze kerk uit een bescheiden kapel. Op de plaats van de huidige kerk werd ± 1300 de grote kerk van de H.H. Agatha en Adrianus gebouwd. In 1531 werden bij Zandvoort al "Hagenpreken" gehouden. De kerk is gespaard gebleven tijdens de Beeldenstorm. In 1573 wordt de kerk in het begin van de Tachtigjarige Oorlog door de Spanjaarden verwoest tijdens het beleg van Haarlem. Tussen 1604 en 1609 is het kerkgebouw op staatskosten hersteld en ingericht voor hervormde erediensten. De kerkklok heeft een inscriptie uit 1493. De kerk en de toren zijn verschillende keren verbouwd. De 'nieuwe' toren uit 1618 is inmiddels

'Kids Avenue' toen het nog een dokterspraktijk was

een van de oudste bouwwerken van Zandvoort en is een Rijksmonument. Als de kerkdeur open staat, ga dan beslist voor een bezichtiging naar binnen.

20 Vervolg de route en loop langs de Protestantse kerk, waar op de rechterhoek de winkel Kids Avenue in gevestigd is, naar de Poststraat.

Dit oude pand (1850) heeft Dr. Gerke laten bouwen, voordat hij naar het Raadhuisplein verhuisde. Het achterste gedeelte van het pand werd als apotheek gebruikt.

21 De Poststraat is één van de meest beeldbepalende en cultureel-historische straatjes van Zandvoort.

In de Poststraat staat, naast de kerk, de pastorie (1875) waar vroeger de dominee en zijn gezin woonden. De pastorie is verkocht maar het huis is in dezelfde stijl gerestaureerd en is verbouwd tot appartementen. Aan de rechterkant staan de prachtige verandahuizen van de Poststraat die in 1898 gebouwd zijn en nu Rijksmonumenten zijn. De verandastijl is karakteristiek voor Zandvoort. Ook in de Haarlemmerstraat staan diverse mooie verandahuizen. Op nummer 10 is het eerste vissershuisje te zien. Omdat Zandvoort nog geen postkantoor had, woonde destijds Siem (Simon) van der Mije (1831-1900) in wat nu de Poststraat is. Eén van zijn beroepen was o.a. 'brievenvergaarder' wat eigenlijk een voorloper was

van het latere postagentschap. De naam Poststraat komt voort uit het midden van de 19e eeuw.

22 Loop de Poststraat door tot aan de trap en ga deze omhoog, u komt dan op de Hogeweg.

Als u even omdraait, ziet u het hoogteverschil tussen de Poststraat en de Ho(o)geweg en ontdek dat het centrum in een duinvallei ligt. In 1826 is de Hogeweg gelijktijdig met de aanleg en bestrating van de toen nog Zandweg (nu Zandvoortselaan) aangelegd. Aan de Hogeweg stonden vroeger karakteristieke hotels die goed pasten bij de Zandvoortse badplaats. Ook deze hotels zijn, op een paar na, allemaal gesloopt.

23 Bovenaan de trap slaat u rechtsaf en loop langs het politiebureau.

Het politiebureau is ontworpen door architectenbureau Leesberg-Prins uit Helmond en is op 21 oktober 1985 geopend door minister J.G. Rietkerk van Binnenlandse Zaken en naast de deur werd de eerste steen gelegd.

24 Loop voorbij het politiebureau en sla vervolgens de eerste zijstraat de Duinstraat in.

Aan de rechterkant staat de oude brandweerkazerne die nog steeds gebruikt wordt. Vanaf 1956 was in dit gebouw Colpitt technische

Boven: de hoek van de Poststraat en de Hogeweg ca. 1883

Onder: De Hogeweg ca. 1900

apparatenfabriek gevestigd. De locatie werd te klein en het bedrijf verhuisde in 1979 naar de Kamerlingh Onnestraat in Zandvoort Noord.

25 Steek vervolgens vanaf de brandweerkazerne de straat over en loop, via de Duinweg, de Westerstraat in en volg deze straat.

De Westerstraat ligt precies op de scheidslijn die de Duitsers trokken tijdens de afbraak van vele huizen in WO II. De linkerkant van de straat werd tot aan de Kerkstraat gesloopt. Rechts in de inham wordt het vissershuisje uit 1850 gerenoveerd van de familie Molenaar (Bonnie). Het echtpaar is in brons vereeuwigd bij het Zandvoorts Museum.

26 Aan het eind van de Westerstraat komt u op het Schelpenplein, dat is het oudste gedeelte van Zandvoort namelijk 'De Zuidbuurt'.

Uit deze Zuidbuurt is de folkloristische vereniging 'de Wurf' ontstaan die één keer per jaar een Zandvoorts toneeluitvoering verzorgd in authentieke klederdracht en in Zandvoorts dialect.

Aan het begin van het pleintje staat links de voormalige smederij van de gebroeders Gansner. Zij waren de laatste smeden van Zandvoort. In de smederij bevindt zich nu een atelier voor glaskunst. Als de deur open staat loop dan gerust naar binnen, het oude interieur van de smederij is nog redelijk intact.

Boven: Colpitt, nu brandweerkazerne

Daar onder: Schelpenplein voor WO II

Onder: Schelpenplein met dorpspomp ca. 1910

Geheel onder: de voormalige smederij van de gebr. Gansner

27 Voordat u doorloopt ga rechtsaf het Schelpenplein op. Loop (na een paar meter) links even het doodlopende steegje (sloppie) in en uit, anders mist u het oude vissershuisje met zijn opmerkelijke opschrift en gevelsteen.

Als u langer in dit buurtje rondloopt komt u meer vissershuisjes tegen. Dat ze zo verspreid staan, komt niet alleen maar doordat er verschillende zijn afgebroken. Er was nog zoveel ruimte in die tijd dat het niet noodzakelijk was om dicht bij elkaar te bouwen. Latere generaties zetten de nieuwere huizen er gewoon tussen. Vlak bij de inham, heeft vroeger een dorpspomp gestaan.

28 Loop weer terug naar de smederij en ga rechtsaf via de Buureweg richting de Kerkstraat. Steek de Kerkstraat schuin over naar rechts en loop de Bodeweg in waar aan de rechterkant op de hoek de winkel De Bode staat. Na ongeveer tien meter komt u op het Dorpsplein.

Predikant G. Hulsman liet het pand 'Ons Huis' rond 1898 bouwen om de jeugd van de straat te houden. Het gebouw is later aangepast en stamt in deze vorm uit de jaren dertig van de 20e eeuw. De huidige functie van het gebouw 'De Yanks' aan de rechterkant, verschilt eigenlijk niet zo veel van vroeger. Tegenwoordig zoeken de jongeren er wiet, vroeger staken ze een sigaret of pijp op bij "Ons Huis"

29 Sla rechtsaf, loop naar beneden richting het Gasthuisplein. Aan de rechterzijde loopt u langs de witte huisjes van het Gasthuishofje.

Het Gasthuishofje is een Rijksmonument en is in 1947 als eerste project van ir. Friedhoff na de oorlog gebouwd. Een gevelsteen herinnert daar nog aan. In het hofje staat een replica van de oude dorpspomp die voor het drinkwater zorgde. In 1912 kreeg Zandvoort zijn eigen waterleidingen en riolering.

30 Loop de trap op, aan de rechterkant ziet u een zandstenen gedenksteen.

De gedenksteen in de muur is in opdracht van de Rijkscommissie vervaardigd door kunstenaars Limpers. De vernietiging en de wederopbouw van Zandvoort staan er symbolisch op. "Een mannenfiguur zakt, door de bliksem getroffen, ineen (de vernietiging van Zandvoort). Een drakenfiguur stelt het oorlogsgeweld voor. Daarboven stijgt een vrouwenfiguur in het zonlicht op, het gelaat gericht naar Zandvoort, weergegeven door enkele gebouwen (het raadhuis en de kerktoren zijn duidelijk te herkennen) rustende op een schelp, symbool der zee".

31 Na een bezoekje aan het Gasthuishofje loopt u over het Gasthuisplein richting het Zandvoorts Museum.

Boven:
'Ons Huis' ca. 1900

Links: Gedenksteen in het Gasthuishofje

Onder:
Het voormalige Oude Mannen- en Vrouwenhuis

Geheel onder:
De kastanje voor café 'Het Wapen van Zandvoort'

Het Gasthuisplein is vernoemd naar het Oude Mannen- en Vrouwengasthuis dat op het plein vanaf 1583 stond en in 1929 werd afgebroken. Het was voorzien van een prachtige trapgevel met op de top een beeldje van een visserman. Dat topbeeld is nog aanwezig in het Zandvoorts Museum. Alleen de kastanjeboom uit 1890 die in de tuin van het Gasthuis stond, is bewaard gebleven en is een gemeentelijk monument!

32 Het eindpunt van de wandeling is in zicht. Neem een drankje op het terras bij het oudste café van het dorp 'Het Wapen van Zandvoort' (1890) of elders in het dorp.

We hopen dat u heeft genoten van de wandeling en de rijke geschiedenis van Zandvoort. Nog een fijne voortzetting in Zandvoort en tot ziens.